

Олена ВАРЕЦЬКА,
кандидат педагогічних наук, доцент
КЗ "Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти" ЗОР,
докторант ІВО НАПН України

Програма курсу на вибір "Початки економіки" для початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів

Програму схвалено "для використання у загальноосвітніх навчальних закладах" комісією з економіки Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (Лист МОН України № 14.1/12-Г-173 від 24.02.2014 р.)

Пояснювальна записка

Передмова

Неоднозначні процеси, що відбуваються нині в суспільному житті, неминуче позначаються на системі освіти. Завдання сучасної школи – виховання патріота, високоморальної особистості, яка вміє продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі. Звісно, це складний і тривалий процес.

Ознайомлення з економікою у початковій школі допомагає засвоїти понятійний апарат, сформувати багаж знань і практичних навичок, розвинути економічне мислення, оволодіти елементарними навичками моральної поведінки в умовах ринку, які стають звичкою.

Ця програма закладає базу для продовження вивчення економіки на подальших сходинках освіти, формування життєвої, соціальної компетентності школярів.

Загальні положення

Програму курсу "Початки економіки" для учнів початкової школи розроблено відповідно до мети початкової школи та змісту початкової загальної освіти, враховуючи пізнавальні можливості й потреби учнів початкових класів на основі положень Державних стандартів початкової загальної освіти, економіки. Програма передбачає вивчення загальних економічних явищ, сімейної економіки, висвітлює поняття, проблеми в двох аспектах – економіки та духовності (світське значення), загальнолюдських цінностей.

Мета курсу "Початки економіки"

Введення в початковій школі курсу "Початки економіки" має за мету формування у молодших школярів економічного мислення, виховання морально-економічних якостей, відповідальності за власний вибір, культури поведінки в умовах ринкового суспільства, оволодіння ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток. Це досягається створенням передумов для виховання духовності (ціннісних орієнтацій, доброти, милосердя, співчутливості, людяності, поваги до інших людей тощо), становлення людини з її вчинками, ідеями, переконаннями світоглядного, морального, духовного характеру шляхом поступового вирішення наступних завдань.

Виховних:

– виховання розумних матеріальних і духовних потреб дитини, потреби в економічних знаннях;

– виховання співчуття, людяності, почуття відповідальності за прийняті рішення, бережливості, прищеплення навичок раціональної організації та використання бюджету часу;

– виховання свідомого ставлення до праці, продуктів праці, ресурсів, природного середовища, розуміння ролі праці як найважливішої умови життя;

– виховання первинної духовно-економічної культури, грамотного споживача;

– формування соціальної, життєвої компетентності;

– виховання готовності до економічної діяльності, яка не суперечить моральним настановам та цінностям суспільства.

Освітніх:

– отримання інформації про навколишнє економічне середовище;

– формування основ економічних знань з урахуванням аспекту духовності, первинної економічної грамотності, економічного мислення;

– пояснення деяких доступних для цього віку економічних взаємозв'язків, які складаються у безпосередньому оточенні дітей (в сім'ї, місті, країні), мотивів та обмежень економічної діяльності людей, основних економічних принципів і законів тощо;

– здійснення всебічного розвитку дитини;

– утворення основи для глибшого вивчення економіки у старших класах.

Практичних:

– формування здатності самостійно засвоювати економічну інформацію, аналізувати її, приймати обґрунтовані рішення;

– засвоєння первинних практичних навичок споживача;

– формування умінь і навичок прикладного характеру, які зумовлюють можливість адекватно діяти у різноманітних ситуаціях;

– формування вміння зіставляти економічні потреби та інтереси з економічними можливостями, здатності робити вибір та оцінювати його наслідки для себе, своєї родини, друзів, країни, застосовувати засвоєні знання у повсякденному житті.

Принципи реалізації цієї програми:

– від простого до складного;

– від конкретного до абстрактного;

– від відомого до невідомого;

– від спостережень до міркувань;

– від знань до дії.

Запропонована програма ґрунтується на концепції гуманізації педагогічної освіти (Г.Балл, С.Гончаренко, І.Зязюн, Ю.Мальований та ін.), концепції шкільних виховних систем (А.Куракін, В.Караковський), теорії формування особистості у колективі (А.Макаренко, С.Шацький, В.Сухомлинський), концепції педагогічного процесу (Т.Сущенко), концептуальні положення про оптимізацію процесу професійної підготовки (О.Мороз, Н.Кузьміна та ін.). Вона охоплює широке коло питань, частина яких розкривається в загальному вигляді, інші – більш детально з точки зору як економіки, так і духовності.

Одне із завдань курсу – прищепити інтерес до економіки засобами, цікавими учням молодшого шкільного віку. Тому програма зорієнтована на активне використання діяльнісного підходу, розвивального навчання (Л.Виготський, С.Рубінштейн, А.Леонтьєв). Діти виступають як суб'єкт усіх видів діяльності, беруть участь у процесі отримання інформації, а не запам'ятовують її. Навчання не зводиться до оволодіння готовими алгоритмами, а передбачає самостійне відкриття, що є кроком до творчості.

Програма курсу передбачає фронтальну, парну та групову роботу учнів. Провідна роль відводиться активним методам навчання, що дає змогу залучити до дії всіх учнів класу, дає їм можливість вільно висловлювати думки і погляди, спонукає думати, спостерігати, порівнювати, аналізувати і зіставляти, класифікувати та узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, стимулює швидке прийняття нестандартних рішень на основі отриманих знань. При цьому знання стають не тільки корисними, а й захоплюючими, а індивідуальні здібності й нахили розкриваються у кожної дитини.

Дидактичні основи побудови навчально-виховного процесу – нерозривність виховних та освітніх завдань, опора на особистий життєвий та соціальний досвід учнів, диференціація навчальної роботи, враховуючи їхні індивідуальні інтереси, контроль за навчальною діяльністю школярів. У програмі використано авторську казку, український фольклор, надбання зарубіжних колег. Різноманітність завдань, інтрига підтримує зацікавленість предметом, дає змогу дітям брати участь у формулюванні економічних понять, запам'ятовувати їх без надмірних зусиль.

Особливе значення надано різноманітним іграм, конкурсам, змаганням, які унаочнюють економічні поняття та зв'язки, наприклад "Обмін", "Книжкова фабрика" тощо, кросвордам, цікавим завданням, що активізують дітей, їхні спроби самостійно зорієнтуватися, прийняти рішення у життєвій та навчальній ситуаціях. Заняття стають привабливими, сприяють вихованню духовних та економічних якостей, розвитку природних підприємницьких нахилів дітей, які не виявляються у звичайних заняттях.

З цією метою запропоновано кілька варіантів використання ігор залежно від характеру і теми завдання, яке поставлено: розкриття й пояснення нових економічних понять, процесів, зв'язків або поглиблення та поширення знань. У першому випадку спочатку проводиться економічна гра, під час якої учні самостійно окреслюють проблему, що виникає в процесі гри. Після гри учитель розкриває й поглиблює теоретичні та практичні аспекти цих проблем. І тільки тоді можливе обговорення проблеми з різними перерахованими формами активізації та контролю.

Не менш важливим є виконання таких творчих завдань, як "Знайди відповідність, з'єднай стрілочками", "Вибери і підкресли", "Доповни речення" для розвитку логічного мислення, уміння зіставляти і робити вибір; опрацювання таких завдань: "Намалюй", "Розфарбуй", контурних малюнків для формування вміння цілеспрямовано спостерігати за навколишнім середовищем, удосконалювати сенсорні вміння та навички, зміцнювати дрібну моторику рук.

Програмою передбачені співбесіди з дітьми щодо питань домашньої економіки, залежності споживацьких інтересів від економічної ситуації тощо, екскурсії на промислові підприємства, на товарну біржу, до страхової компанії, краєзнавчого музею. Це – додаткова можливість засвоїти пройдений матеріал, отримати реальне уявлення про вивчене на практиці.

Один із ефективних прийомів викладання курсу "Початки економіки" – розв'язування задач економічного змісту, логічних завдань, що допомагає учневі застосувати теоретичні знання та перевірити їх.

Особливої уваги вчителя потребує встановлення зв'язків між подіями, засвоєння термінів та вироблення навичок використання у мовленні економічних понять. Залучивши також і зорову пам'ять, цьому сприятиме запис нових економічних понять на дошці або у вигляді невеличких таблиць, карток.

Рівень економічних знань школярів переважно залежатиме від того, чи посяде цей предмет у навчальному процесі таке ж важливе місце, як мова, математика, природознавство. Тому вивчення курсу буде продуктивнішим, якщо тісніше здійснюватимуться міжпредметні зв'язки. Цілеспрямовані міжпредметні зв'язки з українською, російською мовами і літературним читанням (виконання завдань економічного змісту на основі українського фольклору та обговорення створених економічних ситуацій, їх духовної складової, а також пояснення тем з української, російської мов, базуючись на набутих економічних знаннях), природознавством, екологією (ознайомлення з проблемою обмеженості ресурсів і необхідністю дбайливого ставлення до них), математикою (розв'язування задач економічного змісту), історією (опанування первинними знаннями про історію виникнення ярмарків, грошей тощо), образотворчим мистецтвом, народознавством (розгляд економічних питань з точки зору народних традицій, обрядів тощо), трудовим навчанням (технологія процесів), основами здоров'я (потреби в безпеці тощо), сходінками до інформатики та іншими сприяє підвищенню навчальних, виховних і розвивальних функцій кожного з предметів.

Структура уроку складається з декількох частин, різних за видом діяльності. А розпочинається він з повторення матеріалу. Ситуації успіху, створені вчителем, завдання проблемного характеру сприятимуть ефективному засвоєнню учнями знань. Учитель за допомогою низки запитань спрямовує цей процес, коригує й узагальнює відповіді учнів.

Наприкінці кожної вивченої теми школярам пропонуються завдання казкового заліку у Лісовій школі на закріплення та застосування знань.

Для перевірки знань та навичок також використовуються поточний, проміжний контроль, форми якого обираються вчителем.

Після вивчення теми "Грошова система" можна скористатися прийомом введення казкової грошової одиниці, якою оцінюватимуться знання учнів. Нарухування та зняття грошей з поточного особистого рахунку дітей ведеться учителем (за правильну та неправильну відповідь; витрати у грі). Остаточна сума з урахуванням змін на рахунку є підсумковою оцінкою знань. Рух коштів можна унаочнити, що стимулюватиме освітню активність, мотивувати. Ця форма оцінювання сприяє розвитку економічного мислення, дає змогу учням набути елементарні навички користування безготівковими грошима, показати на практиці механізм розрахунків.

Програмовий матеріал з економіки за таких умов школярі засвоюють на уроках. Домашні завдання, в основному, це аналітична та практична діяльність дітей.

Особливістю курсу є те, що зміст і методичний апарат предмета допомагає учневі зосередитися переважно на загальнолюдських цінностях у ставленні до інших людей, природи, до результатів праці. Тому й пропонується синтез не тільки економічних знань, а й історії, суспільствознавства, етики, естетики, народознавства, граматики, а також фольклору.

При складанні програми та визначенні змісту навчання відібрано економічні концепції, поняття, близькі невеличкому життєвому, соціальному досвіду, розумовим здібностям дітей цього віку, які можуть бути застосовані у їхньому житті, а також допоможуть засвоїти учням реальний мінімальний обсяг знань. Це "Ринок", "Потреби", "Блага", "Попит", "Гроші" тощо.

Програма розрахована на 35 годин на рік (1 година на тиждень). Зважаючи на те, що курс є варіативним, він може викладатися по 0,5 години на тиждень, тобто 17,5 годин на рік (див. табл. Структура курсу "Початки економіки"). **При навантаженні у 17,5 годин на рік вчителю надається право самостійно планувати зміст уроків.** Частина матеріалу, яку він не може висвітлити з причини обмеженості часу, можна використовувати на інших уроках, здійснюючи міжпредметний зв'язок, у позакласній роботі.

Структура курсу "Початки економіки"

№ п/п	Теми	Кількість годин по класах (навантаження на тиждень 1/0,5)			
		1	2	3	4
1.	Ринкова економіка. Ринок. Елементи ринку	1 / 0,5	1 / 1	1 / 1	11 / 5,5
2.	Потреби та можливості. Блага. Ресурси. Вибір	25 / 12	20 / 9,5	5 / 3	**
3.	Обмін. Спеціалізація. Поділ праці. Продуктивність праці	2 / 2	5 / 2	4 / 2	**
4.	Гроші, їх властивості, функції, види		4 / 2	5 / 2	**
5.	Товар та товарно-грошові відносини	7 / 3	5 / 3	13 / 6	3 / 2
6.	Труд та заробітна плата			7 / 3,5	2 / 1
7.	Фінансові показники діяльності підприємства. Бюджет родини				12 / 5
8.	Банк. Грошова система				7 / 4
	Всього:	35/17,5	35/17,5	35/17,5	35/17,5

На теми № 2, 3, 4 у четвертому класі окремо години не відводяться, а зміст понять повторюється та поширюється у темах № 5, 8.

Для ознайомлення дітей з економікою у 1 класі вчителі можуть використовувати навчальний посібник "Книга для читання з економіки" курсу на вибір "Початки економіки" українською, російською мовами авторів Р.П.Жадан, Г.І.Григоренко, О.В.Варецької, навчальні посібники "Робочий зошит з економіки" для учнів 2–4 класів курсу на вибір "Початки економіки" та навчально-методичні посібники з економіки курсу на вибір "Початки економіки", 2–4 класи" для вчителя автора Варецької О.В., схвалені Міністерством освіти і науки України та видані видавництвом "Просвіта", м. Запоріжжя. Ці посібники повністю відповідають змісту програми.

**ПРОГРАМА
1 клас (35/17,5)**

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	2
Тема № 1. Ринкова економіка. Ринок. Елементи ринку (1/0,5 год)	
Що таке економіка. Що дає економіка родині	Учень/учениця: <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "економіка", "ринок"; <i>має уявлення</i> про те, що дає економіка родині
Тема № 2. Потреби та можливості. Блага. Ресурси. Вибір (25/12 год)	
Що таке потреби. Потреби людини в житті, безпеці, їжі, красі. Що таке блага. Дарові блага. Економічні блага. Ресурси. Природні, капітальні, трудові ресурси. Обмеженість ресурсів. Раціональний вибір. Вибір. Обмеженість вибору	Учень/учениця: <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "потреби", "блага", "вибір", "ресурси"; <i>знає</i> про те, що дає людині ліс; <i>має уявлення про:</i> • блага, які дає людині економіка; • основні економічні потреби у житті, безпеці, їжі; • природні, капітальні, трудові ресурси; • існування проблеми обмеженості ресурсів і необхідність їх збереження; • необхідність вибору в житті кожної людини, існування обмеженості вибору; • розрізняє: потреби в житті, безпеці, їжі; блага: дарові, економічні, духовні; • природні, капітальні, трудові ресурси;

АВТОРСЬКА ПРОГРАМА

1	2
	<p>наводить приклади природних, капітальних, трудових ресурсів, дарових, економічних, духовних благ; визначає вибір і ціну вибору; аналізує прості ситуації і зиставляє події; відповідає на запитання за змістом прослуханого; висловлює свою думку, обгрунтовує відповідь щодо пояснення; висловлює співпереживання з діючими особами у процесі слухання тексту; намагається зиставляти потреби та можливості, робити вибір, приймати раціональне, моральне рішення, поступатися власними потребами заради родинних; бути хазяйновитим, працелюбним; турбується про природу, <i>дбайливо ставитися</i> до хліба, результатів праці</p>
Тема № 3. Обмін. Спеціалізація. Поділ праці. Продуктивність праці (2/2 год)	
Обмін. Поділ праці. Професії	<p>Учень/учениця: розуміє і пояснює значення поняття "обмін"; має уявлення про:</p> <ul style="list-style-type: none"> деякі професії; необхідність застосування різних професій на будівництві; необхідність поділу праці для досягнення кращих результатів за меншу кількість часу; поділ праці як спосіб організації праці, необхідність допомоги; необхідність обміну в житті людини; <p>усвідомлює важливість існування різних професій, про необхідність шанобливого ставлення до праці, людей праці</p>
Тема № 5. Товар та товарно-грошові відносини (7/3 год)	
Ринок. Необхідність обміну. Товар. Гроші. Ціна. Реклама. Ринок, базар. Продавець та покупець. Бізнес та партнерство. Подарунок. Культура поведінки	<p>Учень/учениця: розуміє і пояснює значення понять "ринок", "продавець", "покупець", "обмін", "вибір", "товар", "гроші", "ціна"; вміє узагальнювати поняття (овочі – товар тощо); вибирати товари у відповідному магазині; підрахувати вартість нескладної покупки; має уявлення про:</p> <ul style="list-style-type: none"> ціну як кількість грошей, необхідних, щоб купити товар; рекламу як інформацію про товар; партнерство, бізнес як справу, за яку отримують не тільки гроші, а й моральне задоволення; необхідність обміну (товар – гроші, гроші – товар); раціональне харчування як корисну і смачну їжу; <p>знає правила поведінки в гостях</p>

2 клас (35/17,5)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	2
Тема № 1. Ринкова економіка. Ринок. Елементи ринку (1/1 год)	
Економіка як наука про ведення домашнього господарства. Ринкова економіка як економічні відносини між покупцем та продавцем на ринку. Ринок як місце купівлі та продажу товарів та взаємовідносини між покупцем та продавцем. Продавець та покупець – основні учасники ринку. Яким має бути продавець. Основна мета продавця та покупця	<p>Учень/учениця: розуміє і пояснює значення понять "економіка", "ринок", "продавець", "покупець", їх основну мету; має уявлення про те, що дає людині економіка; як здійснити покупку на ринку, в магазині; яким має бути продавець; розрізняє продавця і покупця на ринку; усвідомлює, яким має бути продавець і покупець</p>
Тема № 2. Потреби та можливості. Блага. Ресурси. Вибір (20/9,5 год)	
Потреби та можливості. Потреби та їх найпростіша класифікація: головні, другорядні, духовні. Чи бувають потреби нерозумними. Формування розумних потреб дитини. Чи завжди потреби людини однакові. Залежність вибору од віку, статі, місця проживання, знаходження, професії, смаку, звичок, уподобань, національних традицій, стану здоров'я, кількості вільного часу, духовних потреб, уподобань, кількості грошей. Потреби та бажання: чи є між ними відмінності.	<p>Учень/учениця: розуміє і пояснює значення понять "потреби", "головні потреби", "другорядні потреби", "духовні потреби", "вибір", "блага", "споживач", "ресурси", "товар", "послуга", "ціна", "попит", "пропозиція"; класифікує потреби, блага, ресурси; має уявлення про:</p> <ul style="list-style-type: none"> розумні та нерозумні, задоволені та незадоволені, корисні та шкідливі потреби; залежність вибору від віку, статі, місця проживання, знаходження, професії, звичок, уподобань, національних традицій, стану здоров'я, кількості вільного часу, духовних потреб, смаку, уподобань, кількості грошей; безмежність потреб і обмеженість вибору, ресурсів, можливостей;

1	2
<p>Необхідність вибору в житті будь-якої людини. Залежність вибору від кількості вільного часу, духовних потреб, смаку, уподобань, кількості грошей. Обмеженість вибору. Попит як потреби, за які можуть і згодні заплатити покупці. Обмеженість вибору. Блага як те, що необхідно для задоволення потреб. Дарові (безкоштовні) блага, які людина бере від природи в готовому вигляді. Економічні блага, які людина спеціально виготовляє для себе. Відмінність та спільність дарових та економічних благ. Споживач як той, хто задовольняє потреби. Товари та послуги як економічні блага. Потреби в товарах та послугах. Відмінність та спільність товарів і послуг. Ресурси для виробництва товарів і послуг. Неоднаковість ресурсів. Ресурси: природні, капітальні (створені людьми), трудові, підприємницька ідея. Обмеженість ресурсів. Проблема вибору</p>	<p>• необхідність вибору в житті кожної людини та надання переваги тільки моральному вибору; • попит як потребу, за які покупці можуть і згодні заплатити гроші; <i>усвідомлює</i>, що в результаті вибору одного, людина втрачає можливість мати інше, тобто кожен вибір має ціну (альтернативна вартість, втрачена можливість); <i>осмислює</i> проблему щодо обмеженості ресурсів, проблему вибору; <i>розрізняє</i>: • головні, другорядні, духовні, розумні та нерозумні потреби; • дарові, економічні, духовні блага; • товари та послуги; • ресурси природні, капітальні (створені людьми), трудові, підприємницьку ідею; • вибір та ціну вибору; <i>пояснює</i> причини обмеженості ресурсів і необхідність їх збереження; <i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту; <i>правильно вживає</i> вивчені економічні поняття; <i>визначає</i> результати праці людей різних професій (товар чи послугу); <i>наводить приклади</i> потреб людини і родини; товарів та послуг; дарових (безкоштовних), економічних, духовних благ; ресурсів; <i>намагається</i> зіставляти свої потреби з можливостями їх задоволення; мотивувати свій вибір у життєвій ситуації з огляду на моральність вибору; ощадливо, дбайливо ставиться до речей</p>
Тема № 3. Обмін. Спеціалізація. Поділ праці. Продуктивність праці (5/5 год)	
<p>Обмін (бартер). Необхідність та взаємовигідність добровільного обміну та його недоліки. Неможливість та недоцільність виготовлення товарів однією людиною. Спеціалізація як процес виготовлення товару або надання послуги однією людиною. Спеціалізація, що призвела до появи різних професій. Екскурсія на виробниче підприємство. Ознайомлення з професіями</p>	<p>Учень/учениця: <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "обмін (бартер)", "натуральне господарство", "спеціалізація", "кооперація", "поділ праці"; "продуктивність праці"; <i>розуміє</i> значення праці для становлення людини в суспільстві; <i>має уявлення</i> про: • необхідність та взаємовигідність добровільного обміну; необхідність чесного економічного, морального вибору; недоліки бартеру; • особливості натурального господарства; • певні професії; <i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту; <i>розрізняє</i> бартер та товарно-грошовий обмін; <i>усвідомлює</i> економічну недоцільність та неможливість виробництва товарів і послуг однією людиною; <i>розуміє та пояснює</i> причини виникнення професій; <i>наводить приклади</i> обміну (бартеру); елементів натурального господарства, що збереглися у сучасному господарстві</p>
Тема № 4. Гроші, їх властивості, функції, види (4/2 год)	
<p>Гроші як універсальний товар. Їх властивості: цінність, рідкісність, зручність. Функції грошей: засіб обміну, обігу, плати, платежу, засіб накопичування, нагромадження, міра вартості, світові гроші. Види грошей: товарні, металеві (зливки, монети), паперові (купюри, банкноти), готівка, безготівкові. Історія виникнення та еволюція грошей. Історія грошової одиниці України. Валюта як грошова одиниця будь-якої країни. Курс валюти. Поняття обміну товарів на гроші, як продажу; обмін грошей на товар, як покупки; ціна як кількість грошей, що необхідно віддати за одиницю товару. Екскурсія до краєзнавчого музею для ознайомлення з історією грошей</p>	<p>Учень/учениця: <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "гроші", "валюта", "курс валюти", "ціна"; <i>має уявлення</i> про: • історію виникнення та розвитку грошей; • історію грошової одиниці України; • властивості, функції, різновиди грошей; • готівку та безготівкові гроші; • продаж як обмін грошей на товар, купівлю як обмін товару на гроші; <i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту; <i>знає</i> як обчислюється курс валюти; <i>усвідомлює</i> можливість використання грошей як допомоги; <i>уміє</i> встановлювати зв'язок "праця – гроші", "багатство – бідність"; <i>визначає</i> на прикладах функції грошей; фактори, що мали вплив на ціну; <i>наводить приклади</i> видів грошей</p>
Тема № 5. Товар та товарно-грошові відносини (4/2 год)	
<p>Поняття обміну товарів на гроші, як продажу; обмін грошей на товар, як покупки; ціна як кількість грошей, що необхідно віддати за одиницю товару; фактори, що впливають на ціну</p>	<p>Учень/учениця: <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "покупка", "продаж", "ціна", "поділ праці"; "продуктивність праці"; <i>усвідомлює</i> продаж як обмін грошей на товар, покупку як обмін товару на гроші; <i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту; <i>розуміє й визначає</i> фактори, що мали вплив на ціну; <i>наводить приклади</i> фактів зростання ціни</p>

Література

1. *Державний стандарт початкової загальної освіти.* // <http://mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita>
2. *Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Освітня галузь "суспільствознавство"* // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
3. *Варецька О. В.* Технологія духовно-економічного виховання школярів: особливості впровадження в умовах сільської школи // Ястребова В. Я., Варецька О. В., Гашенко І. О., Кондратова Л. Г. / Феномен сільської школи в освітньому просторі України: науково-методичний посібник. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2010. – С. 96–152.
4. *Варецька О. В.* Духовно-економічне виховання молодших школярів на основі авторського курсу "Початки економіки": навчальний посібник для вчителів початкових класів (інших спеціальностей, які викладають курс "Початки економіки") та викладачів системи післядипломної педагогічної освіти: навч.-метод. посіб. рекомендовано, лист Міністерства освіти і науки України від 11.03.2010 р. № 1/11-1634 / О. В. Варецька. – Запоріжжя: КПУ, 2012. – 76 с.
5. *Варецька О. В.* Початки економіки: навчально-методичний посібник для вчителя до "Книги для читання з економіки для учнів 1-го класу" до курсу "Початки економіки" – Запоріжжя: Просвіта, 2011. – 136.
6. *Варецька О. В.* Початки економіки. 2 клас: навч.-метод. посіб. для вчителя: схвалено, лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2006 р. № 1/11-4961 / О. В. Варецька. – Запоріжжя: Просвіта, 2011. – 108 с.
7. *Липсиц І. В.* Удивительные приключения в стране Экономика: для детей мл. и средн. шк. возраста / И. В. Липсиц. – М.: Фирма "Нивекс", из-во "Триада", 1992. – 336 с.
8. *Мезенцева Т. В.* Экономика для детей: Учебное пособие в играх, задачах и примерах / Т. В. Мезенцева. – М.- ИНФРА – М, 2000. – 112 с.
9. *Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи.* – К.: Видавничий дім "Освіта", 2011. – 392 с.
10. *Національна доктрина розвитку освіти// Освіта України, № 33.* – 2002, 23 квітня.
11. *Основи економіки: Проб. підруч. для 11 класу загальноосвітн. шк. / І. Ф. Радіонова, І. С. Кравченко, І. Л. Петрова, В. В. Радченко; За ред. І. Ф. Радіонової.* – К.: Зодіак-ЕКО, 1995. – 224 с.

Календарне планування курсу "Початки економіки"

1 клас

№ п.п.	Тема уроку	Термін
1	2	3
1.	Економіка. Що дає економіка людині. Знайомство з казкою. С. 1–5*.	
2.	Потреби в житті. С. 6–7.	
3.	Потреби в безпеці. С. 8–10.	
4, 5.	Потреби в житті, безпеці. С. 11–14.	
6.	Проблема вибору. С. 15–16.	
7, 8.	Ресурси. Природні, капітальні, трудові ресурси. Професії. Поділ праці. С. 17–20.	
9, 10.	Потреби. Проблема вибору. Ресурси. Обмеженість ресурсів. Бережливе ставлення до природних ресурсів. С. 21–24	
11.	Раціональний вибір. С. 25–27.	
12.	Ліс – джерело дарових благ. С. 28–29.	
13, 14.	Дарові та економічні блага. С. 30–33.	

* У календарному плануванні для 1 класу подаються сторінки навчального посібника для учнів.

1	2	3
15.	Дарові блага. Проблема раціонального вибору. Ціна вибору. С. 33–34.	
16.	Ліс – джерело здоров'я. С. 35–36.	
17–19.	Потреба в житті, їжі, безпеці. С. 37–43.	
20, 21.	Потреби. Поділ праці. Ресурси. С. 44–48.	
22, 23.	Ринок. Товар. Гроші. Реклама. Необхідність обміну. С. 49–53.	
24.	Потреби та можливості. Вибір. С. 54–55.	
25.	Потреби та ресурси. Вибір. Раціональний споживач. С. 56–57.	
26–28.	Блага дарові та економічні. Ресурси. Вибір. С. 58–62.	
29.	Поділ праці. Культура поведінки. С. 63–65.	
30, 31.	Подарунки. Культура поведінки. С. 66–68.	
33–35.	Бізнес та партнерство. Підсумковий. С. 69–78, 81	

2 клас

Тема № 1. Ринок. Ринкова економіка. Елементи ринку (1 година)		
1.	Ринкова економіка. Ринок	
Тема № 2. Потреби та можливості. Блага. Ресурси. Вибір (20 годин)		
2, 3.	Потреби та їх найпростіша класифікація.	
4.	Потреби та їх найпростіша класифікація (продовження теми).	
5.	Перевірний урок (1–4). Залік № 1.	
6.	Необхідність вибору в житті будь-якої людини. Попит.	
7.	Поняття "блага дарові" та "економічні". Дарові блага.	
8.	Поняття "блага дарові" та "економічні". Економічні блага.	
9.	Хто такий споживач.	
10.	Перевірний. (6–9). Залік № 2.	
11.	Товари та послуги.	
12.	Товари та послуги.	
13.	Потреби в товарах та послугах.	
14.	Перевірний урок (11–13). Залік № 3.	
15.	Ресурси для виробництва товарів та послуг.	
16.	Природні ресурси.	
17.	Ресурси, створені людьми (капітальні).	
18.	Трудові ресурси.	
19.	Перевірний урок (15–18). Залік № 4.	
20.	Обмеженість ресурсів. Вибір.	
21.	Обмеженість ресурсів. Вибір. Перевірний. Залік № 5	
Тема № 3. Обмін. Спеціалізація. Продуктивність праці (5 годин)		
22, 23.	Обмін (бартер). Необхідність та взаємовигідність	
24, 25.	добровільного обміну та його недоліки. Професії.	
26.	Екскурсія на виробниче підприємство	
Тема № 4. Гроші, їх властивості, функції та види (4 години)		
27.	Перевірний. (22–25). Залік № 6.	
28.	Гроші. Історія виникнення та еволюція грошей. Властивості, різновиди грошей.	
29.	Гроші. Еволюція грошей (продовження теми).	
30.	Історія грошової одиниці України. Валюта. Курс валюти. Перевірний. (27–29). Залік № 7	
Тема № 5. Товар та товарно-грошові відносини (5 годин)		
31.	Функції, властивості грошей, які дають змогу стати універсальним засобом обміну.	
32.	Поняття обміну товару на гроші як продажу; обмін грошей на товар як покупки; кількість грошей; ціна.	
33, 34.	Екскурсія до краєзнавчого музею для ознайомлення з історією розвитку господарства міста.	
35.	Перевірний. (31–34). Залік № 8. Підсумковий урок за рік	

Закінчення в наступному номері журналу.